

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА**

ЧАЛАБІЄВА МАРІЯМ РЗАЇВНА

УДК 342.81

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕЛЕКТРОННИХ
ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

Спеціальність 12.00.02 – конституційне право;
муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, МВС України

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент
Марчук Микола Іванович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, завідувач кафедри
конституційного і міжнародного права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Серьогіна Світлана Григорівна,
Науково-дослідний інститут державного
будівництва та місцевого
самоврядування Національної академії
правових наук України, директор;

кандидат юридичних наук, доцент,
Григоренко Євген Іванович,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, доцент кафедри
державно-правових дисциплін

Захист відбудеться «20» грудня 2019 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.31 Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, аудиторія 431

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий «19» листопада 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

 **О.С. Передерій**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Вибір теми зумовлений масштабом впливу електронних засобів масової інформації на суспільство, а отже – і на державу у цілому. На даний час свобода думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань є невід’ємним правом кожної людини. Проте розвиток сучасних технологій, зокрема інновації у сфері зв’язку, досить суттєво трансформували саму можливість передачі інформації, у тому числі масової. І саме електронні засоби масової інформації наразі надають найбільшу свободу для вираження громадських настроїв і думок. У такий спосіб техногенну цивілізацію стрімко відтісняє інформаційна. Означені зміни потребують наукового осмислення, зокрема в конституційно-правовій площині, аби стати теоретичним підґрунтям для розв’язання нагальних потреб організації та функціонування електронних засобів масової інформації та повноцінного входження України до світової інформаційної спільноти.

Державна влада, розуміючи силу впливу засобів масової інформації на населення, посилює увагу до регулювання організації і діяльності різноманітних засобів масової інформації, особливо електронних. Ключова роль у регулюванні діяльності електронних засобів масової інформації при цьому відводиться саме конституційному законодавству. Тому питання визначення конституційно-правового статусу електронних засобів масової інформації є актуальним, потребує ретельного аналізу та фундаментального дослідження.

Поставлена у дисертації проблематика частково розкрита у сучасній літературі, присвяченій поняттю засобів масової інформації, оскільки питання діяльності ЗМІ, протягом останнього десятиліття, є об’єктом прискіпливої уваги не лише науки конституційного, але й інформаційного права. Серед вітчизняних авторів, які досліджували поняття, сутність, структуру і функції засобів масової інформації, можна відзначити таких науковців, як: О. В. Батанов, Г. В. Берченко, Р. З. Гусейнова-Чекурда, Т. М. Заворотченко, І. П. Ісаєнко, А. М. Колодій, П. М. Любченко, О. В. Марцеляк, А. Р. Крусян, І. В. Людвик, А. Ю. Олійник, М. П. Орзіх, Б. А. Пережнюк, В. Ф. Погорілко, І. І. Припхан, В. О. Серьогін, О. В. Скрипнюк, Т. М. Слінько, В. Л. Федоренко, О. Ф. Фрицький, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемшученко та інших. Окремі аспекти даної проблеми, отримавши певне висвітлення у роботах зазначених авторів, потребують подальшого поглибленого дослідження, оскільки конституційно-правовий статус електронних засобів масової інформації в Україні досі ще не був предметом комплексного юридичного аналізу та самостійного дисертаційного дослідження.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до п. 1.1, 1.2 Додатку 1 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності

органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, а також переліку тем науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Харківського національного університету внутрішніх справ, зареєстрованих в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації на 2014–2018 рр. (№ ДР 0113U008192).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у визначенні теоретико-методологічних і конституційних засад правового статусу електронних ЗМІ в Україні, виокремлення властивостей електронних ЗМІ як суб'єктів конституційно-правових відносин та встановленні шляхів удосконалення їх конституційно-правового статусу. Досягнення означеної мети потребує вирішення наступних *завдань*:

- сформулювати поняття електронних засобів масової інформації та визначити їх місце у системі суб'єктів конституційного права;
- визначити критерії поділу електронних засобів масової інформації та здійснити їх класифікацію;
- встановити основні принципи діяльності електронних засобів масової інформації та з'ясувати їх функції;
- узагальнити зарубіжний та національний досвід конституційно-правового регулювання організації та діяльності електронних засобів масової інформації;
- розкрити порядок створення, реорганізації та ліквідації електронних засобів масової інформації в Україні;
- окреслити права та обов'язки електронних засобів масової інформації в Україні;
- визначити гарантії діяльності електронних засобів масової інформації в Україні;
- вказати можливі напрямки вдосконалення правових засад діяльності електронних засобів масової інформації в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з конституційно-правовим регулюванням статусу електронних засобів масової інформації.

Предметом дослідження є конституційно-правовий статус електронних засобів масової інформації.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціальнонаукових методів, що забезпечили об'єктивний та цілісний аналіз предмету дослідження. За допомогою діалектичного методу електронні засоби масової інформації були розглянуті як феномен об'єктивно існуючої реальності та конституційно-правовий інститут (підрозділ 1.1). Системно-структурний метод дав змогу дослідити класифікацію електронних засобів масової інформації, систему принципів та функцій мас-медіа (підрозділи 1.2, 1.3).

Формально-юридичний метод був застосований у процесі дослідження засад організації та діяльності електронних мас-медіа, розробці шляхів удосконалення правових засад їх діяльності (підрозділ 2.4). Функціональний метод дав змогу вивчити систему функцій електронних засобів масової інформації (підрозділ 1.3). Історико-правовий метод слугував інструментарієм для аналізу стану наукових доробків у царині функціонування електронних ЗМІ та прогнозування подальшого нормативного розвитку цієї сфери (підрозділ 1.4, 2.4). Порівняльно-правовий метод використовувався у процесі аналізу норм права щодо питань організації та діяльності електронних ЗМІ, а також пошуку шляхів удосконалення правових засад діяльності електронних ЗМІ в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні (підрозділ 2.4), а нормативно-порівняльний метод дозволив зіставити вітчизняне та зарубіжне законодавство у сфері медіа (підрозділ 1.4).

Нормативним підґрунтям роботи стали Конституція України й конституції зарубіжних держав, міжнародно-правові акти, профільне національне законодавство, а також підзаконні нормативні акти, що регулюють організацію та діяльність електронних засобів масової інформації.

Емпіричну базу дослідження складають матеріали практичного застосування чинного українського й зарубіжного законодавства, що регулюють організацію та діяльність електронних ЗМІ, в тому числі укази Президента України, рішення Конституційного Суду України, результати соціологічних опитувань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що представлена дисертація є першим в Україні дослідженням теоретичних та науково практичних проблем конституційно-правового статусу електронних засобів масової інформації, у межах якого одержано наступні результати, що мають наукову новизну і виносяться на захист:

уперше:

- запропоновано авторське визначення «електронного засобу масової інформації» як юридичної особи (організації), діяльність якої спрямована на виробництво і швидкісну передачу інформаційної продукції публічного характеру для необмеженої кількості споживачів, яка функціонує шляхом безперервного використання електронної чи електромеханічної енергії для донесення інформації до споживачів (аудиторії);

- доведено, що соціальні мережі належать до електронних засобів масової інформації, зокрема до Інтернет-ЗМІ;

- охарактеризовано електронні мас-медіа як один із суб'єктів конституційно-правових відносин в Україні;

- сформульовано авторське визначення терміну «соціальна мережа» — це підвид Інтернет-ЗМІ, який належить до системи електронних засобів масової інформації; спеціальний сучасний канал медіакомунікації, що

являє собою організацію (юридичну особу), з необмеженим аудиторним колом споживачів, функціонує виключно за допомогою мережі Інтернет та додаткових «засобів-приймачів» (телефон, планшет, ноутбук та ін.), та є «джерелом» реалізації ряду конституційних прав;

- запропоновано критерії класифікації електронних ЗМІ, зокрема, за способом поширення даних (ефірні, кабельні, мережеві (Інтернет-ЗМІ)); за територією поширення інформації (загальнодержавні, регіональні, місцеві); за способом збирання/поширення інформації (радіо-, теле-, кінозасоби, відеозапис, звукозапис, Інтернет-засоби); за формою власності (державні, комунальні, приватні, суспільні, змішані); встановлено, що Інтернет-ЗМІ поділяються на суто мережеві, паперово- та аудіовізуально-мережеві, мережево-аудіовізуальні та мережево-паперові;

- сформована система принципів діяльності електронних засобів масової інформації; виокремлено основоположний спеціальний принцип безпеки кіберпростору як певного стану віртуального інформаційно-комунікаційного середовища, яке держава, суспільство і людина повинні захищати, шляхом запобігання негативному впливу інформації на життєво важливі суспільні інтереси особистостей онлайн;

удосконалено:

- наукові погляди на систему функцій електронних засобів масової інформації; виокремлено загальні (властиві всім ЗМІ), родові (властиві електронним ЗМІ) і спеціальні (властиві окремим видам електронних ЗМІ) функції;

- доктринальні підходи до розуміння системи принципів діяльності електронних мас-медіа; пропонується доповнити її принципами саморегуляції діяльності електронних ЗМІ та опосередкованого впливу держави на їх функціонування;

набули подальшого розвитку:

- класифікація електронних ЗМІ у частині їх поділу на три види: телебачення, радіо та Інтернет-ЗМІ;

- позиція про особливу роль електронних засобів масової інформації в системі організаційно-правових гарантій прав і свобод людини і громадянина; обґрунтовано, що в інформаційному суспільстві електронні ЗМІ виступають не лише рушійною силою його прогресу, але й однією з найбільш дієвих гарантій реальної демократії;

сформульовано пропозиції щодо:

- розробки і прийняття «Інформаційного кодексу України», як інструмента забезпечення уніфікації підходів щодо регламентації інформаційних відносин в Україні. Запропоновано його орієнтовну структуру та визначено основні напрямки правового регулювання;

- можливості запровадження добровільної реєстрації для локальних електронних ЗМІ, які перейшли з офіційного друкованого варіанту на Інтернет-версії;

- необхідності застосування прав та обов'язків телерадіокомпаній, що встановлені нормами профільного закону, до Інтернет-ЗМІ, з огляду на те, що вони усі представляють собою єдину систему електронних засобів масової інформації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені у дисертації ідеї розширюють основу для подальших наукових досліджень щодо правового регулювання статусу електронних засобів масової інформації. Теоретичні положення дисертаційного дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при викладенні дисциплін «Конституційне право», «Інформаційне право». Вони можуть також використовуватись у процесі удосконалення конституційного та інформаційного законодавства, зокрема, при підготовці проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на поліпшення правового забезпечення діяльності мас-медіа.

Апробація результатів дослідження. Положення й висновки дисертації доповідалися й обговорювалися на: II науково-практичній конференції «Суверенність, незалежність, конституційність: становлення та розвиток української держави» (12 червня 2015 р., м. Харків); всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми» (15 листопада 2017 р., м. Харків); науково-практичному семінарі «Забезпечення кібербезпеки: правові та технічні аспекти» (8 листопада 2018 р., м. Харків); міжнародній науково-практичній конференції «Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні» (19–20 липня 2019 р., м. Харків); міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (26–27 липня 2019 р., м. Запоріжжя); міжнародній науково-практичній конференції «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку» (2–3 серпня 2019 р., м. Харків).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації було висвітлено у 5 статтях у фахових виданнях (у т.ч. 4 зарубіжних) та 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 213 сторінок, із них основного тексту 165 сторінок, список використаних джерел містить 283 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються ступінь її наукової розробленості, мета і задачі роботи, її методологічна основа, предмет і об'єкт дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами і планами, практичне значення отриманих

результатів та їх апробація, основні положення, що виносяться на захист.

Розділ 1«Загальна характеристика електронних засобів масової інформації як суб'єктів конституційно-правових відносин» складається з чотирьох підрозділів, у яких розкриваються основні конституційно-правові характеристики електронних засобів масової інформації та визначається їх місце у системі суб'єктів конституційного права як України, так і зарубіжних держав.

У підрозділі 1.1 «Поняття електронних засобів масової інформації та їх місце у системі суб'єктів конституційного права» всебічно аналізуються понятійні аспекти електронного ЗМІ та з'ясовується його місце у системі суб'єктів конституційного права.

Наголошується, що до системи електронних ЗМІ відноситься тріада: телебачення, радіо та Інтернет-ЗМІ. Виокремлено сукупність ознак, що притаманні електронним ЗМІ. Встановлено, що ЗМІ та мас-медіа є тотожними поняттями, з огляду на етимологію останнього.

Робиться висновок, що електронним засобом масової інформації є юридична особа (організація), діяльність якої спрямована на виробництво і швидкісну передачу інформаційної продукції публічного характеру для необмеженої кількості споживачів, яка функціонує шляхом безперервного використання електронної чи електромеханічної енергії для донесення інформації до споживачів (аудиторії).

Водночас, ЗМІ (у тому числі й електронні) є важливими суб'єктами конституційних правовідносин, зокрема щодо питань захисту прав і свобод людини, організації та діяльності органів державного управління, виборчого і референдного процесу тощо. Отже, конституційно-правовий статус ЗМІ в Україні – це система нормативно-правових та інституційних елементів, які включають поняття, принципи, конституційну правособ'єктність та гарантії діяльності ЗМІ щодо реалізації й гарантування конституційного права громадян України вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію.

У підрозділі 1.2 «Класифікація електронних засобів масової інформації» визначаються основні критерії поділу мас-медіа, формується системне уявлення про електронні засоби масової інформації.

На підставі природи ЗМІ визначено їх характерні особливості, що можуть бути покладені в основу різного роду класифікацій. Зазначається, що ЗМІ умовно поділяють на «старі та нові». Старі – це газети, журнали; нові – це, так звані, електронні (радіо, телебачення тощо) ЗМІ.

Запропоновано критерії класифікації електронних ЗМІ залежно від: 1) способу поширення даних (ефірні, кабельні, мережеві (Інтернет-ЗМІ)); 2) території поширення інформації (державні, обласні, місцеві); 3) способу збирання/поширення інформації (радіо-, теле-, кінозасоби, відеозапис, звукозапис, інтернет-засоби); 4) форми власності (державні, комунальні, приватні, суспільні, змішані).

Встановлено, що діючі ЗМІ України характеризуються визначеною системною організацією та відносно чіткою структурою, яка сформувалась в останнє двадцятиліття одночасно з розвитком правової основи їх діяльності. До цієї системи на теперішній час входять: друковані, аудіовізуальні та Інтернет-ЗМІ. Однак указана базова структура включає в себе підвиди, які класифікуються в залежності від спрямованості функціонування окремо взятих видів засобів масової інформації.

У підрозділі 1.3 «Основні принципи діяльності та функцій електронних засобів масової інформації» досліджуються основні системні підходи щодо діяльності електронних медіа-комунікацій, шляхом виокремлення принципів діяльності електронних ЗМІ, на основі яких і здійснюється, головним чином, їх функціонування.

Встановлено, що у межах конституційно-наукового тлумачення, під принципами діяльності електронних засобів масової інформації розуміються основоположні постулати їх функціонування, зумовлені практичними, моральними та теоретичними критеріями й векторами.

Наголошується, що принципи діяльності електронних ЗМІ поділяються на загальні та спеціальні. До загальних, зокрема, віднесено: принцип свободи слова, заборони цензури, протидії концентрації електронних ЗМІ в одних руках, захисту осіб від небезпечного контенту, захисту авторських та суміжних прав, заборони реклами спонсорства та стимулювання продажу тютюнових виробів тощо. Основоположним серед спеціальних принципів визначено принцип безпеки кіберпростору, який уособлює певний стан віртуального інформаційно-комунікаційного середовища (яке утворено в результаті функціонування кібернетичних комп'ютерних та/або телекомунікаційних систем, мережі Інтернет), яке держава, суспільство і людина повинні захищати, шляхом запобігання негативного впливу інформації (через неповноту, невірогідність чи невчасність) на життєво важливі суспільні інтереси особистостей он-лайн.

Доводиться, що з метою систематизації функцій електронних ЗМІ, слід за основу взяти їх поділ на загальні (характерні для усіх видів ЗМІ), родові (притаманні виключно електронним ЗМІ) та спеціальні функції (що виконуються лише окремими видами мас-медіа). Така систематизація дає можливість сформулювати виразну систему підходів, які розрізняються за атрибутивними ознаками мас-медіа, та при цьому виконуються усіма ними. До загальних віднесено, зокрема, інформаційну функцію електронних ЗМІ; до родових – функцію формування громадської думки, комунікаційну та контрольну функції; до спеціальних – розважальну функцію, організаційну (і похідні від неї функції: артикуляції і кореляції), аксіологічну і соціологічні функції тощо. Також, функції можуть мати як позитивну, так і негативну спрямованість залежно від впливу на громадськість.

У підрозділі 1.4 «Зарубіжний та національний досвід конституційно-правового регулювання організації та діяльності електронних засобів масової інформації» аналізується практика нормативного регулювання інформаційної сфери у зарубіжних країнах.

Зазначається, що зарубіжний та національний досвід правового регулювання діяльності ЗМІ базується, передусім, на загальних принципах, які визначені на рівні міжнародних нормативно-правових актів. По-перше, вони закріплюють право на свободу вираження своїх поглядів (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.), а по-друге, право на доступ до інформації (Загальна декларація прав людини 1948 р.). Водночас, основним міжнародно-правовим актом, який безпосередньо регламентує діяльність і функціонування електронних засобів масової інформації виступає Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 1998 р., яка представляє собою правила, що спрямовані на забезпечення вільного і безперешкодного транслявання телевізійних програм через відповідні країни. Акцентується на тому, що на сьогодні право на доступ до мережі Інтернет визнано ООН базовим правом людини.

Зазначається, що в основі правового регулювання діяльності сучасних ЗМІ лежать «чотири теорії преси», котрі цілком придатні й для імплементації їх у сферу діяльності електронних мас-медіа: авторитарна, лібертаріанська, радянська, теорія соціальної відповідальності.

Вказується, що подібно до України, низка зарубіжних держав (Німеччина, Канада, США, Франція та ін.) закріплюють у конституції свободу вираження поглядів та думок, як першооснову побудови демократичного суспільства та діяльності ЗМІ (у тому числі й електронних). Крім конституції, діяльність ЗМІ як в Україні, так і за кордоном регулюється законами та підзаконними правовими актами, що свідчить про намагання влади забезпечити дієвість цих інституцій.

Акцентовано увагу на наявності в Україні спеціального правового регулювання протидії кіберзагрозам, як умови належної діяльності електронних засобів масової інформації в умовах гібридної війни. У даному контексті особливо відмічається Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки в Україні» від 5 жовтня 2017 р. та Указ Президента України №133/2017 від 15 травня 2017 р., на підставі якого усі мобільні оператори та Інтернет-провайдери обмежили доступ до низки російських соціальних мереж та інтернет-ресурсів.

Наголошується на потребі розробки та прийняття в Україні кодифікованого акту – Інформаційного кодексу України, який дозволить сформувати єдиний підхід щодо регламентації інформаційних відносин.

Розділ 2 «Конституційно-правові засади діяльності електронних засобів масової інформації в Україні» складається з чотирьох підрозділів і присвячений характеристиці засад, які мають вирішальне значення для організації та діяльності електронних засобів масової інформації.

У підрозділі 2.1 «Порядок створення, реорганізації та ліквідації електронних засобів масової інформації в Україні» проаналізовано умови та правові підстави створення, реорганізації та ліквідації електронних ЗМІ в Україні.

Констатовано практично повну відсутність в Україні нормативно-правового регулювання питань створення, реорганізації та ліквідації електронних мас-медіа. Зазначається на потребі ліцензування діяльності електронних ЗМІ.

Досліджено питання медіа-конвергенції, за якої традиційні ЗМІ створюють свої «клони» в Інтернет-мережі. Процесу створення таких інваріантів ЗМІ передують типова державна реєстрація їх, як друкованого засобу масової інформації, що чітко регламентовано Законом України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», Положенням про державну реєстрацію друкованих ЗМІ в Україні та Положенням про державну реєстрацію інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності. Встановлено, що дублікати друкованих видань з часом, як правило, трансформуються у самодостатні Інтернет-видання.

Доводиться необхідність спрощення державою процесів реєстрації традиційних ЗМІ, з метою підтримання телебачення та радіо, як сфери мас-медіа, що поступово втрачають популярність, порівняно з Інтернет-ЗМІ.

У підрозділі 2.2 «Права та обов'язки електронних засобів масової інформації в Україні» окреслюється увесь діапазон конституційних прав та обов'язків мас-медіа.

Доводиться доцільність застосування прав та обов'язків телерадіокомпаній, що встановлені нормами законів, до Інтернет-ЗМІ, з огляду на те, що усі вони представляють собою єдину систему електронних засобів масової інформації.

Констатовано, що права та обов'язки електронних засобів масової інформації, як правило, реалізуються через своїх працівників/журналістів. При цьому електронні ЗМІ набувають право вільно отримувати, використовувати, поширювати (публікувати) та зберігати інформацію.

Мас-медіа мають вільний доступ до даних статистики, архівів, бібліотек та музейних фондів, а їхні запити на доступ до офіційних документів публічного характеру мають задовольнятися безумовно. Обмеження цього права електронного ЗМІ можливе виключно у випадках прямо передбачених законом; ЗМІ має право не розкривати джерело інформації (це може відбутися виключно за рішенням суду).

Доведено, що на протипагу праву на свободу слова та думки, вільне вираження своїх поглядів і переконань, існує обов'язок електронного засобу масової інформації не поширювати про особу недостовірну та неперевірену інформацію. Тому природно, що Конституцією України передбачено судовий захист честі та гідності особи, права спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї. Водночас,

передбачається, що телерадіокомпанія повинна дотримуватися законодавства України та вимог ліцензії; виконувати рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення та судових органів; поширювати об'єктивну інформацію; не створювати перешкод у передачі та прийманні програм інших телерадіоорганізацій, функціонуванні засобів телекомунікації; дотримуватися вимог державних стандартів і технічних параметрів телерадіомовлення; попереджати телеглядачів про те, що її програми є платними; виконувати правила рекламної діяльності і спонсорства, встановлені законодавством; з повагою ставитися до національної гідності, національної самобутності і культури всіх народів; зберігати у таємниці, на підставі документального підтвердження, відомості про особу, яка передала інформацію або інші матеріали за умови нерозголошення її імені; не поширювати матеріали, які порушують презумпцію невинуватості підозрюваного, обвинуваченого або упереджують рішення суду; не розголошувати інформацію про приватне життя особи без її згоди, якщо ця інформація не є суспільно необхідною.

Водночас слід завжди пам'ятати про статтю 11 Закону України «Про інформацію», яка забороняє збір конфіденційної інформації, до якої належать – національність, освіта, сімейний статус, стан здоров'я, адреса проживання, віросповідання, місце народження тощо.

У підрозділі 2.3 «Гарантії діяльності електронних засобів масової інформації в Україні» проаналізована сукупність засобів і способів діяльності електронних засобів масової інформації.

Демократичне суспільство не можна уявити без вільних та плюралістичних ЗМІ, а тим паче без нових мас-медіа – електронних ЗМІ, а тому держава встановлює низку гарантій їх діяльності, головною серед яких є гарантування права на свободу думки і слова та заборона цензури.

Зазначається, що загальні гарантії діяльності ЗМІ у цілому, а значить і електронних ЗМІ, на національному рівні закріплюються на рівні Конституції та профільного законодавства, зокрема Закону України «Про інформацію», стаття 25 якого поєднує гарантії діяльності засобів масової інформації та журналістів. Крім того гарантії діяльності ЗМІ (зокрема й електронних) деталізуються у роз'ясненнях Міністерства юстиції України «Правові засади діяльності журналістів в Україні» від 4 жовтня 2011 р., відповідно до якого слід виділити галузеві (конституційно-правові, кримінально-правові, цивільно-правові тощо) гарантії.

Певними гарантіями діяльності ЗМІ (в тому числі й електронних) є закріплення на законодавчому рівні конкретних напрямів їх діяльності, можливість реалізації яких гарантується державою. Так під час своєї діяльності ЗМІ (через журналіста) має право здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом; ЗМІ (через журналіста) має право безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень,

відкриті заходи, які ними проводяться, та бути особисто прийнятим у розумні строки їх посадовими і службовими особами, крім випадків, визначених законодавством; має право не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону; після пред'явлення документа, що засвідчує його професійну належність, працівник засобу масової інформації має право збирати інформацію в районах стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, воєнних дій, крім випадків, передбачених законом, а ЗМІ – висвітлювати зібраний інформаційний продукт.

Разом із тим вказується, що основним способом забезпечення належної організації та діяльності електронних ЗМІ є саме судовий захист.

У підрозділі 2.4 «Шляхи вдосконалення правових засад діяльності електронних засобів масової інформації в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні» здійснена спроба оптимізувати національне нормативно-правове регулювання діяльності електронних засобів масової інформації.

Запропонована загальна концепція Інформаційного кодексу України. Вмотивовується, що структурно Інформаційний кодекс України має складатися з преамбули, прикінцевих положень та семи розділів.

Перший розділ «Основні засади інформаційної діяльності» міститиме главу 1 «Загальні положення», яка традиційно розкриє зміст основних понять в інформаційній сфері (інформація, інформаційний простір, інформаційна безпека, кібернетична безпека, засоби масової інформації, електронні засоби масової інформації, Інтернет-ЗМІ, соціальна мережа тощо), а також визначить місце даного акту у системі нормативно-правових актів України. Главу 2 Кодексу пропонується назвати «Основні напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування в інформаційній сфері». Вона визначить головний вектор інформаційної політики України, що спрямована на узгодження державою прогресивних змін у формуванні довготривалих перспектив співпраці суб'єктів інформаційних відносин та державної влади. Главу 3 пропонується найменувати «Обмеження монополізму». Вона повинна визначати позицію держави щодо обмеження монополізму та забезпечення добросовісної конкуренції в інформаційній сфері. Другий розділ «Об'єкти інформаційних відносин» має розкривати головні властивості інформації, зокрема, глави, які будуть присвячені її видам та формам подання. У третьому розділі із назвою «Суб'єкти інформаційних відносин» пропонується передбачити такі глави, як: 1 «Діяльність друкованих засобів масової інформації»; 2 «Діяльність електронних засобів масової інформації», яка буде містити правові засади діяльності телебачення, радіомовлення, Інтернет-ЗМІ, їх права та обов'язки; 3 «Діяльність інформаційних агентств»; 4 «Регулювання рекламної діяльності»; 5 «Регулювання електронної

торгівлі»; 6 «Регулювання дистанційного навчання» тощо. Четвертий розділ, на нашу думку, має бути присвячений питанню «Регулювання інтелектуальної власності», оскільки Україна є державою зі значним науково-технічним потенціалом, який слід охороняти. П'ятий розділ «Відповідальність за порушення інформаційного законодавства України» буде визначати санкції за правопорушення в інформаційній сфері. Шостий розділ «Інформаційна безпека» буде характеризувати інформаційну безпеку, як складову національної безпеки України. І сьомий розділ – «Прикінцеві положення».

Встановлено, що окрім неналежного нормативно-правового забезпечення електронних засобів масової інформації, демократичному суспільству в Україні загрожує концентрація медіа-сфери «в одних руках». Подібне підриває конституційно-правові основи свободи слова та незалежності ЗМІ, провокує маніпуляцію суспільною думкою у корисливих цілях.

Запропонована ідея опосередкованого регуляторного впливу держави на діяльність електронних ЗМІ через закріплення можливості саморегуляції цими суб'єктами окремих аспектів інформаційної сфери.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає у формуванні цілісної концепції конституційно-правових засад регулювання організації та діяльності електронних ЗМІ. Основні науково-теоретичні, методологічні та практичні результати дослідження викладені у наступних висновках:

1. Дослідження нормативно-правової бази, що регламентує діяльність ЗМІ в Україні показало, що чинне законодавство не оперує поняттям «електронний засіб масової інформації». Найбільш близьким за значенням терміном, що використовується у законодавстві є термін «аудіовізуальний засіб масової інформації», під яким, відповідно до Закону України «Про інформацію», розуміють організацію, яка надає для масового приймання споживачами аудіовізуальну інформацію, передану у вигляді електричних сигналів і прийняту за допомогою побутових електронних пристроїв. На часткову синонімічність зазначених термінів свого часу вказувало й Положення про порядок використання засобів масової інформації, для проведення передвиборної агітації під час виборів Президента України у 1999 р., яке до аудіовізуальних ЗМІ відносило радіомовлення, телебачення, кіно та мережу Інтернет.

З огляду на зазначене, пропонується визначати «електронний засіб масової інформації» як юридичну особу (організацію), діяльність якої спрямована на виробництво і швидкісну передачу інформаційної продукції публічного характеру для необмеженої кількості споживачів, яка функціонує шляхом безперервного використання електронної чи

електромеханічної енергії для донесення інформації до споживачів (аудиторії).

2. У контексті світової глобалізації, суттєво збільшується кількість майданчиків для трансляції інформаційної продукції, і, відповідно, формуються нові форми взаємовідносини між різними засобами масової інформації, зокрема електронними. Нові мас-медіа якісно доповнюють один одного та вже традиційні види ЗМІ. Все це спричиняє трансформацію українського медіапростору, шляхом конвергенції усіх різновидів медіа.

На даний час систему електронних засобів масової інформації складає видова тріада суб'єктів, що представляє собою сукупність теле-, радіо- та Інтернет-медіа.

До критеріїв класифікації електронних засобів масової інформації, зокрема, слід віднести спосіб поширення даних (ефірні, кабельні, мережеві (Інтернет-ЗМІ)); територію поширення інформації (державні, обласні, місцеві); спосіб збирання/поширення інформації (радіо-, теле-, кінозасоби, відеозапис, звукозапис, інтернет-засоби); різновид форми власності (державні, комунальні, приватні, суспільні, змішані).

У свою чергу Інтернет-ЗМІ поділяються на суто мережеві, паперово- та аудіовізуально-мережеві, мережево-аудіовізуальні та мережево-паперові.

3. Під поняттям «соціальна мережа» слід розуміти підвид Інтернет-ЗМІ, який належить до системи електронних засобів масової інформації; спеціальний сучасний канал медіакомунікації, що являє собою організацію (юридичну особу), з необмеженим аудиторним колом споживачів, функціонує виключно за допомогою мережі Інтернет та додаткових «засобів-приймачів» (телефон, планшет, ноутбук та ін.), та є «джерелом» реалізації ряду конституційних прав.

4. Сформована система принципів діяльності електронних засобів масової інформації, яка складається з загальних та спеціальних принципів. Загальними принципами є: принцип свободи слова, заборони цензури, протидії концентрації електронних ЗМІ в одних руках, захисту осіб від небезпечного контенту, захисту авторських та суміжних прав, принцип заборони реклами спонсорства та стимулювання продажу тютюнових виробів. Одним із основоположних спеціальних принципів пропонується вважати принцип безпеки кіберпростору, який опосередковує певний стан віртуального інформаційно-комунікаційного середовища, яке держава, суспільство і людина повинні захищати, шляхом запобігання негативного впливу інформації на життєво важливі суспільні інтереси особи онлайн.

5. Запропоновано авторський варіант системи конституційних функцій електронних ЗМІ, що складається з загальних (характерних для усіх ЗМІ), родових (притаманних лише електронним ЗМІ) та спеціальних функцій (притаманних окремим видам електронних ЗМІ).

Встановлено, що функції електронних засобів масової інформації характеризують сутність мас-медіа, як обов'язкового елементу побудови

демократичного суспільства, і специфічного механізму впливу, як на громадськість, так і на державну владу.

6. Найбільш поширеною світовою практикою є закріплення на рівні конституції свободи вираження поглядів та думок, як першооснови побудови демократичного суспільства та організації й діяльності ЗМІ (у тому числі й електронних). Крім конституції, діяльність ЗМІ як в Україні, так і за кордоном регулюється законами та значним масивом підзаконних правових актів, що свідчить про намагання влади забезпечити дієвість цих інституцій.

З огляду на наявність реальних загроз кіберсфері, в Україні існує спеціальне правове регулювання протидії кіберзагрозам, яке використовується, зокрема, як умова належної діяльності електронних засобів масової інформації в умовах гібридної війни. Разом з тим існує нагальна потреба розробки та прийняття в Україні кодифікованого акту – Інформаційного кодексу України, який дозволить сформулювати єдиний підхід щодо регламентації інформаційних відносин.

7. Чинним законодавством чітко визначений лише порядок створення, реорганізації та ліквідації друкованих засобів масової інформації. У той же час аналогічні приписи для електронних ЗМІ відсутні. Разом з тим, ряд інституційних характеристик електронних засобів масової інформації дозволяє констатувати, що:

а) електронний засіб масової інформації, в особі Інтернет-ЗМІ, розпочинає свою діяльність не з моменту створення веб-сайту або веб-додатку, а з моменту використання вищезазначеної інформаційної платформи, як «контент-агрегатора» або/і «контент-провайдера» для поширення «автором аудіовізуального контенту» через/без «посередників» аудіовізуального контенту («кінцевим споживачам»;

б) акаунт у соціальних мережах чи блог не потребують реєстрації, як юридична особа; також ми не вбачаємо можливим у подальшому реорганізувати ЗМІ у межах традиційного розуміння «припинення юридичної особи». Але де-факто у світі вже склалася певна практика щодо процесу передачі прав та обов'язків до правонаступників, зокрема, ще у 2015 році найвідоміша соціальна мережа Facebook запропонувала нову функцію – «довірений контакт», яка передбачає можливість користувачу обрати собі довірену особу, у розпорядження якої перейде його сторінка після смерті. Ми вважаємо, що подібний процес і є фактичною реорганізацією Інтернет-ЗМІ, як електронного засобу масової інформації;

в) процес ліквідації Інтернет-ЗМІ залежить від двох факторів: автора інформації та мережевого майданчика, де ця інформація поширюється (контент-агрегатора» або/і «контент-провайдера»). Отже, ліквідація здійснюється через знищення того чи іншого елемента – смерті особи (та, наприклад, відсутності «заповіту» акаунту іншій особі, як у мережі Facebook) чи припинення діяльності веб-сайту;

г) телерадіоорганізація – це зареєстрована у встановленому законодавством порядку юридична особа, яка на підставі виданої Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення ліцензії на мовлення створює або комплектує та/чи пакетує телерадіопрограми і/або передачі та розповсюджує їх за допомогою технічних засобів мовлення; телерадіоорганізація є повноцінним суб'єктом господарювання, а форма її господарювання – це юридична особа, діяльність якої стосується виключно комплектування та/чи пакетування телерадіопрограми і/або передачі та розповсюдження їх за допомогою технічних засобів мовлення. Здійснювати свою діяльність вона може лише за наявності ліцензії, яку видає Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Але діяльність телерадіоорганізацій здійснюється на межі господарської та інформаційної діяльності, відповідно створення електронного засобу масової інформації здійснюється у двох площинах – господарській та інформаційній;

д) канали мовлення, мережі мовлення та телемережі, які передбачають використання радіочастотного ресурсу України, створюються та/або територіально змінюються за рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення відповідно до Плану використання радіочастотного ресурсу України та Плану розвитку каналів мовлення, мереж мовлення та телемереж. Визначення можливості та умов користування радіочастотним ресурсом України для потреб телерадіомовлення здійснюється лише за замовленням Національної ради.

8. З огляду телерадіокомпанії та Інтернет-медіа входять до однієї системи електронних ЗМІ й виконують однотипні інформаційні функції, то їх права та обов'язки є подібними, а в деякій частині навіть аналогічними, що можна вивести із норм чинного законодавства.

Права та обов'язки електронних ЗМІ, як правило, реалізуються через своїх працівників/журналістів. При цьому в основі діяльності електронних ЗМІ лежить право вільно отримувати, використовувати, поширювати (публікувати) та зберігати інформацію.

Мас-медіа мають вільний доступ до даних статистики, архівів, бібліотек та музейних фондів, а їхні запити на доступ до офіційних документів публічного характеру мають задовольнятися безумовно. Обмеження цього права електронного ЗМІ можливе виключно у випадках прямо передбачених законом; ЗМІ має право не розкривати джерело інформації (це може відбутися виключно за рішенням суду).

Водночас, передбачається, що телерадіокомпанія повинна дотримуватися законодавства України та вимог ліцензії; виконувати рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення та судових органів; поширювати об'єктивну інформацію; не створювати перешкод у передачі та прийманні програм інших телерадіоорганізацій, функціонуванні засобів телекомунікації; дотримуватися вимог державних

стандартів і технічних параметрів телерадіомовлення; попереджати телеглядачів про те, що її програми є платними; виконувати правила рекламної діяльності і спонсорства, встановлені законодавством; з повагою ставитися до національної гідності, національної самобутності і культури всіх народів; зберігати у таємниці, на підставі документального підтвердження, відомості про особу, яка передала інформацію або інші матеріали за умови нерозголошення її імені; не поширювати матеріали, які порушують презумпцію невинуватості підозрюваного, обвинуваченого або упереджують рішення суду; не розголошувати інформацію про приватне життя особи без її згоди, якщо ця інформація не є суспільно необхідною.

13. Право на інформацію, як основа діяльності електронного ЗМІ, гарантується органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування шляхом звітування про свою діяльність; необхідністю створення в державних органах спеціальних підрозділів – інформаційних служб чи систем, які забезпечують в установленому порядку доступ до інформації; вільним доступом суб'єктів інформаційних відносин до статистичних даних, архівів, бібліотечних і музейних фондів (обмеження цього доступу обумовлюються тільки специфікою цінностей і особливими умовами їх збереження, які визначає законодавство); створенням механізму здійснення права на інформацію; здійсненням державного контролю за дотриманням законодавства про інформацію; встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

14. Українська нормативно-правова база стосовно діяльності ЗМІ характеризується хаотичним виокремленням деяких електронних засобів масової інформації – телебачення та радіо, як аудіовізуальних медіа, і повною відсутністю нормативного регулювання Інтернету.

З метою унормування інформаційної діяльності з поширення інформації в електронних засобах масової інформації, слід прийняти «Інформаційний кодекс України», як інструмент забезпечення належного функціонування інформаційної сфери, який дозволить ефективно врегулювати питання діяльності усіх видів ЗМІ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Чалабієва М. Р. Поняття соціальних мереж як особливого виду електронних засобів масової інформації // Соціальне право. 2019, № 2. С. 289–294.

2. Чалабієва М. Р. Понятие электронных средств массовой информации // Legeasi Viata (Право и жизнь). 2019, № 6/2(330). С. 105–109.

3. Чалабієва М.Р. Кібербезпека як спеціальний принцип діяльності електронних ЗМІ // Евразийский Союз Ученых. 2019, № 8(65). Ч. 5. С. 66–70.

4. Чалабієва М. Р. Функции электронных средств массовой информации // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal). 2019, № 6(46). Ч. 8. С. 68–74.

5. Чалабієва М. Р. Соціальні мережі як засіб реалізації прав людини в Україні // Jurnalul juridicational: teorie și practică (Национальный юридический журнал: теория и практика). 2019, № 3 (37). С. 46–49.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

6. Чалабієва М. Р. Електронні засоби масової інформації як засіб досягнення суспільно-політичного консенсусу в Україні // Суверенність, незалежність, конституційність : становлення та розвиток української держави : зб. матеріалів II наук.-практ. конф., 12 черв. 2015 р., Харків, 2015. С. 141–143.

7. Чалабієва М. Р. Проблеми правового регулювання сфери кібербезпеки у національному законодавстві України // Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 15 листоп. 2017 р., Харків, 2017. С. 64–67.

8. Чалабієва М. Р. Поняття кіберпростору як елементу інформаційного суспільства // Забезпечення кібербезпеки : правові та технічні аспекти : зб. тез наук. допов. наук.-практ. семінару, 8 листоп. 2018 р., Харків, 2018. С. 51–53.

9. Чалабієва М. Р. Електронні ЗМІ як невід’ємний елемент конституційної держави // Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні : матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 19–20 лип. 2019 р., Харків, 2019. С. 25–27.

10. Чалабієва М. Р. Міжнародний досвід забезпечення кібернетичної безпеки як сучасної ідеології суспільних реалій // Правове регулювання суспільних відносин : актуальні проблеми та вимоги сьогодення : матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 26–27 лип. 2019 р., Запоріжжя, 2019. С. 18–21.

11. Чалабієва М. Р. Нормативно-правове регулювання медіасистеми в умовах трансформації держави та права // Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення : тенденції та перспективи розвитку : тези міжн. наук.-практ. конф., 2–3 серп. 2019 р., Харків, 2019. С. 40–42.

АНОТАЦІЯ

Чалабієва М.Р. Конституційно-правовий статус електронних засобів масової інформації. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2019.

Дисертація присвячена дослідженню теоретико-методологічних і конституційних засад правового регулювання організації та діяльності електронних ЗМІ в Україні; виокремленню властивостей електронних ЗМІ як суб'єкта конституційно-правових відносин та встановленню шляхів удосконалення його конституційно-правового статусу.

Проаналізовано основні підходи щодо класифікації електронних ЗМІ. Визначені основні принципи їх діяльності та функції. Досліджено зарубіжний та вітчизняний досвід конституційно-правового регулювання організації та діяльності електронних засобів масової інформації.

Окреслено порядок створення, реорганізації та ліквідації електронних ЗМІ в Україні. Досліджено основні права та обов'язки електронних ЗМІ, гарантії їх діяльності. Запропоновано шляхи вдосконалення правових засад діяльності електронних засобів масової інформації в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: електронний засіб масової інформації, телебачення, радіо, Інтернет-ЗМІ, соціальна мережа, безпека кібернетичного простору.

АННОТАЦІЯ

Чалабиева М.Р. Конституционно-правовой статус электронных средств массовой информации. – *Квалификационная научная работа на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2019.

Диссертация посвящена исследованию теоретико-методологических и конституционных основ статуса электронных средств массовой информации в Украине; выделению характеристик электронных средств массовой информации как субъекта конституционно-правовых отношений и путей совершенствования его конституционно-правового статуса.

Предложено авторское определение «электронного средства массовой информации» как юридического лица (организации), деятельность которого направлена на производство и скоростную передачу информационной продукции публичного характера для неограниченного количества потребителей, функционирующего путем непрерывного использования электронной или электромеханической энергии для донесения информации до потребителей (аудитории).

Проанализированы основные подходы к классификации электронных средств массовой информации. К критериям классификации электронных средств массовой информации, в частности, отнесены: способ распространения данных (эфирные, кабельные, сетевые (интернет-СМИ)); территория распространения информации (государственные, областные, местные); способ сбора/распространения информации (радио-, теле-, киносредства, видеозапись, звукозапись, Интернет-средства); разновидность формы собственности (государственные, коммунальные, частные, общественные, смешанные).

Определено, что в настоящее время систему электронных средств массовой информации составляет видовая триада субъектов, представляющая собой совокупность теле-, радио- и Интернет-медиа.

Установлены основные и специальные принципы деятельности средств массовой информации. К общим отнесены принципы: свободы слова, запрета цензуры, противодействия концентрации электронных СМИ в одних руках, защиты лиц от опасного контента, защиты авторских и смежных прав, принцип запрета рекламы спонсорства и стимулирования продажи табачных изделий. Одним из основополагающих специальных принципов предлагается считать принцип безопасности киберпространства, который опосредует определенное состояние виртуальной информационно-коммуникационной среды, которую государство, общество и человек должны защищать путем предотвращения негативного влияния информации на жизненно важные общественные интересы лица он-лайн.

Усовершенствованы научные взгляды относительно системы функций электронных средств массовой информации; выделены общие (присущие всем СМИ), родовые (присущие электронным СМИ) и специальные (свойственные отдельным видам электронных СМИ) функции. Исследован зарубежный и отечественный опыт конституционно-правового регулирования организации и деятельности электронных средств массовой информации. Установлено, что наиболее распространенной мировой практикой является закрепление на уровне конституции свободы слова и мнений, как первоосновы построения демократического общества, а также организации и деятельности средств массовой информации (в том числе и электронных). Кроме конституции, деятельность средств массовой информации, как в Украине, так и за рубежом регулируется законами и значительным массивом подзаконных правовых актов, что свидетельствует о попытке властей обеспечить действенность этих институтов.

Проанализирован порядок создания, реорганизации и ликвидации электронных средств массовой информации в Украине. Исследованы основные права и обязанности электронных средств массовой информации. Отмечается, что права и обязанности электронных средств

массовой информации, как правило, реализуются ими через работников/журналистов. При этом в основе деятельности электронных средств массовой информации лежит право свободно получать, использовать, распространять (публиковать) и хранить информацию. Указаны правовые, институциональные и организационные гарантии их деятельности.

Предложены пути совершенствования правовых основ деятельности электронных средств массовой информации в условиях развития гражданского общества в Украине и с учетом наличия реальных угроз в киберсфере, обусловленных ведением гибридной войны. В частности, предоставлены рекомендации по совершенствованию «Информационного кодекса Украины» как основного инструмента обеспечения надлежащего функционирования ее информационной сферы.

Таким образом, в диссертации осуществлено теоретическое обобщение и решение научной задачи, которая заключается в формировании целостной концепции конституционно-правовых основ статуса электронных средств массовой информации.

Ключевые слова: электронное средство массовой информации, телевидение, радио, Интернет-СМИ, социальная сеть, безопасность кибернетического пространства.

ABSTRACT

Chalabiieva M. R. The constitutional and legal status of electronic media. – *Qualifying scientific work as the manuscript.*

The dissertation for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.02 – constitutional law; municipal law. -Kharkiv National University named after V.N. Karazin, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2019.

The dissertation is devoted to the study of theoretical, methodological and constitutional foundations of the legal regulation of the organization and activities of electronic media in Ukraine; highlighting the properties of electronic media as a subject of constitutional and legal relations and ways to improve its constitutional and legal status.

The main approaches to the classification of electronic media are analyzed. The basic principles of activity and functions are determined. The foreign and domestic experience of constitutional and legal regulation of the organization and activities of electronic media is investigated.

The procedure for the creation, reorganization and liquidation of electronic media has been established. The main rights and obligations of electronic media, guarantees of activity are investigated. The ways of improving the legal foundations of the electronic media in the development of civil society in Ukraine are proposed.

Key words: electronic media, the television, radio, online media, social network, security of cyber space.